lipotte was in 1536 al overleden, en zijn latere "bijzit" Katharina van Holten is het zeker niet geweest. Blijft over een dame van goed gedrag, aangeworven voor het leger en van voldoende niveau om Reinoud de zorg van de krijg te doen vergeten, respectievelijk slechts een vrouw die de tent en zo schoon moest houden.
Het legerkamp van Reinoud ligt tegen een heuvel waarop de resten van een kasteel te zien zijn. In de onderscheidene legerkampen komt dezelfde soort vlaggen en vaandels voor, namelijk met de Bourgondische diagonaal gekruiste banen.
Cornelis Anthoniszoon heeft goed om zich heen gekeken tijdens zijn verblijf in het legerkamp. De prent zit vol met allerhand kleine tafereeltjes zoals oefenende ruiters, een boerenkar met paard, vechtende soldaten, schietende kanonnen, een tent plus vat wijn plus vrouw erbij, een etenskraam, belegeringswerktuigen, een vrouw op weg met waterkruiken, paarden onder een afdak enz. enz.
Ook de vijand ontbreekt niet. Van achter de heuvels aan de horizon komen de Fransen in groten getale aanstormen, zonder resultaat, zoals we nu weten.

J.H. Verhoog

Bronnen

P.J. Blok, Geschiedenis van het Nederlandsche Volk (1812)
H.G. Dahms, Deutsche Geschichte im Bild (1969)
I.H. Gosses, Handboek tot de staatkundige geschiedenis der Nederlanden - De middeleeuwen (1974)
J. de Iongh, Maria van Hongarije (1966)
Matthaeus, Analecta, I (1738)
Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, X (1937)
Ons Amsterdam, (Tijdschrift stad Amsterdam)
R. Putnam, Willem de Zwijger (1910)
P. Rassow, Karel V
C.M. Schulten, Het leger in de zeventiende eeuw (1969)
Winkler Prins, Algemene Encyclopedie
Winkler Prins, Geschiedenis der Nederlanden (1977)
Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven, XXXII (1909)

Bedelaars in het land van Vianen

Vóór de Reformatie werden in geldnood verkerende mensen geholpen door een paar mensen uit het kerkbestuur, die de speciale naam Heilige Geestmeesters droegen. Na de Reformatie werden de katholieke armen geholpen door de Heilige Geestmeesters en de protestantse armen door de diakenen. Na omstreeks 1580 werden de armen, die niet tot een kerk behoorden, geholpen door een paar leden uit het gemeentebestuur, genaamd armmeesters.
Het volk sprak van "trekken van de Kleine Armen" als men gesteund werd door de diakenen; en "trekken van de Grote Armen" als men gesteund werd door de armmeesters.
Was er voor de arbeidende stand in sommige tijden weinig of geen werk en de kerk arm, dan waren de factoren voor zwerven, landlopen, bedelen, stropen en stelen uiterst gunstig.
De archieven van het Land van Vianen leveren af en toe bewijzen op dat de "overigheid" (= overheid) iets tegen deze misstand trachtte te doen. Hoe verder we in de tijd teruggaan, hoe wreder de inhoud van de "placcaten" er tegen is.
Het oudste placcaat, dat over dit onderwerp in het archief van de Viaanse Kamer van Justitie te vinden is, dateert van 23 augustus 1535: "... alsoe wij (= Reinoud van Brederode) verstaen dat dagelix bijnnen onser steden ende landen van Vijanen en van der Ameijde groot gebreck valt van bedelaers, door allen onser landen te gaen bedelen ende bijsondere in allen feesten van gilden, bruyloften ofte kermissen, neijttegenstaende dat sij gesont ende machtich sijn huers lichaems ende huer cost ende broot well wynnen moeten ... waeromme wij ordonnieren ende bevelen onsen officieren ende justicieren, dat men van nu voertaen sulcke bedelaers vanghe ...".
Het volgende stuk, dat in het archief van de Viaanse Kamer van Justitie te vinden is, dateert van 29 juni 1555. Reinoud van Brederode liet bekend maken dat de toegang in het Land van Vianen en Ameide - dus ook Lexmond, Hei- en Boeicop, Meerkerk en Tienhoven - voor landlopers en bedelaars was verboden. Drossaard en schouten kregen opdracht ze op te pakken en

Bedelaars op de brug bij de Prinsengracht en de Spiegelstraat te Amsterdam
Schilderij door Isaak Ouwater, 1781
Voormalige collectie B. de Geus van den Heuvel, Amsterdam
(Foto: Utrecht, Centraal Museum

naar Vianen te brengen, waar de justitie ze enige tijd gevangen hield, liet geselen en ze buiten de souvereiniteit liet zetten.
De bekendmaking van het placcaat geschiedde plechtig vóór het stadhuis. Eerst werd de klok geluid om zo veel mogelijk volk op de been te brengen. Van alle kanten stroomde de menigte toe en na even gewacht te hebben, gingen de deuren open en traden de gerechtsbode en enkele Viaanse schepenen naar buiten. Als de schepenen - in dit geval Beernt van Oostrum, Frans van Everdingen, Frans van Assen en Lambert Ghijsbertsz. van Everdingen - enige ogenblikken hun ogen over de Vianenaren hadden laten gaan, hief de gerechtsbode het stuk, ondertekend door de Viaanse secretaris I. Pelgrums, omhoog en begon met een stem, die tot aan Lek- en Landpoort te horen was, het stuk voor te lezen.
Ieder mocht lastige bedelaars en landlopers aanhouden en als ze zich verweerden, mochten ze net zo lang geslagen worden tot verweer uitbleef. Desnoods mochten ze dood geslagen worden; daar werd men niet voor gestraft.
Tweemaal - op 29 en 30 juni 1555 - werd de bekendmaking omgeroepen. Daarna werd de deurwaarder met het placcaat de binnenlanden ingestuurd.
Zoals gebruikelijk werd Reinouds verordening te Lexmond in de kerk, waar toen nog een pastoor dienst deed, voor de katholieke gelovigen afgelezen. De deurwaarder had een copie van het placcaat op de secretarie gebracht, waar de secretaris het stuk ondertekende met J. Bartholomeusz. De schout van Lexmond en Achthoven, toentertijd ene Dirck Jansz. Stout, nam er kennis van en droeg Gerrit Willemsz. van Neck "de geswoeren gerechtsboode

Bedelende vrouw in de Buurkerk te Utrecht
Detail uit schilderij door Pieter Jansz. Saenredam, 1654
Particuliere collectie
(Foto: Utrecht, Centraal Museum)

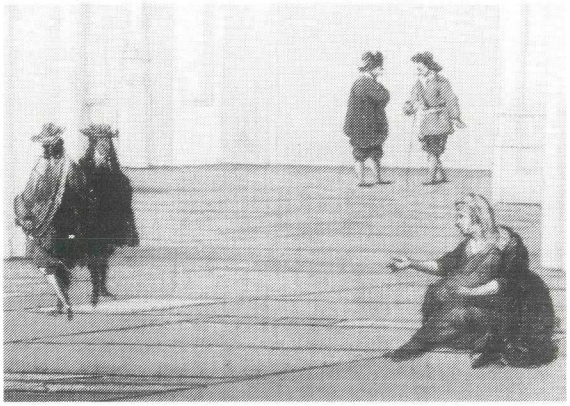

tot Lecksmonde ende Laeckervelt" op, het placcaat op 10 augustus 1555 in de kerk voor te lezen.
Negen jaren later, op 30 juli 1564, werd dezelfde verordening nogmaals in de Lexmondse kerk afgelezen. Nu was de copie ondertekend door secretaris Claes Engbertsz. Neck.
De aflezing geschiedde in tegenwoordigheid van de Lakerveldse schout (1). We hebben gelezen, dat de hoge magistraten - drossaard en schout - van Reinoud de opdracht kregen de bedelaars te weren. En de dienders dan? Er waren geen dienders - dienaren van den gerechte -, tenminste niet te Lexmond, Hei- en Boeicop en Meerkerk. Wel beschikte de Kamer van Justitie over twee dienders die te Vianen gestationeerd waren. Of Ameide een diender had, is niet met zekerheid te zeggen. Geen enkele maal vinden we daar in de 16de en 17de eeuw de naam van de diender vermeld. Voor het eerst wordt er een in de oude processtukken genoemd in 1713 en wel Joost Wouterse, zodat verondersteld mag worden dat Ameide altijd over een diender heeft beschikt, temeer omdat er ook een drossaard was gevestigd.
In de 2de helft van de 16de eeuw vinden we over de landloperij geen verdere stukken terug en ook de 17de eeuw maakt er zo goed als geen gewag van. In 1649 werd er door Johan Wolfert van Brederode nog een placcaat tegen bedelaars - herhaald in 1698 - uitgegeven, waarin een waarschuwing gegeven werd aan schippers, voerlieden en herbergiers, dat ze geen landlopers en bedelaars mee mochten laten varen en rijden of onderdak verschaffen.
Toen na de zogenaamde Gouden Eeuw het vervaltijdperk begon, werd het zwerven van stakkers zonder werk en zonder tehuis steeds groter. De volgende stukken spreken boekdelen:

"Den 5 September 1715
Drossaart en Schepenen mitsgaders waarsluyden (= heemraden) deser heerlijkheijd Noordeloos, geresolveert sijnde tot precautie (= voorkoming) van alle diefstalle, huysbraaken en diergelijke voor te komen, de wijle jegenwoordig zoo in ons eygen dorp als in andere naabuurige plaatse verschijde diefstallen geschiet zijn, dat van nu voortaan tot soo lange noodig geoordeeld zal werden, uyt ider polder vier mannen ten minsten drie patroeliens des nagts te doen (2).
In kennisse van mijn
Brouwer (secr.)."

"Resolutie genomen op den 22 Dec. 1717 bij alle de Geregten op den dag van des Gemeenlands omslag.
Den Schout, Waarsluyden, Schepenen, Arm- en Kerkmeesters hebbende versogt aan den Heer Drossaard, om bij onsen Heer van Noordeloos en Overslingeland te versoeken, om wederom aan te stellen tot haaren kosten twee s'Heeren Dienaars (3), volgens het aloud regt van den Heer, om redenen dat jegenwoordig alhier in deese ende omleggende Dorpen seer veele Huysbraaken, Moorderijen en Dievstallen werden begaan, waar door wij Schout en Geregten nevens alle onse Ingesetenen niet alleen in pericul staan onse goederen maar ons leven te verliesen, dierhalven soo den Heer van Noordeloos voors: ons versoek wilde toestaan, soo sal geland te versoeken, om wederom aan te stellen tot haaren kosten twee 's Heeren Dienaars (3), volgens het aloud regt van den Heer, om redenen dat jegenwoordig allhier in deese ende omleggende Dorpen seer veele Huysbraaken, Moorderijen
tot den tweeden Dienaar werden omgeslagen en bij de Ingesetenen betaald des Jaars de somma van tseventig Gulden boven de Ordinaare Somme van eenhonderddertig Gulden voor den jegenwoordigen Dienaar, welke twee voorsz. sommen dan door den Heer Drossaard aan

St Maarten met de bedelaars
Schilderij door Maerten Stoop, begin 17de eeuw
Utrecht, Centraal Museum
(Foto: Utrecht, Centraal Museum)

de voornoemde twee 's Heeren Dienaars sal werden verdeeld, waar voor dan die Dienaars gehouden sullen sijn des Nagts de ronde te doen, met behoorlijke Schriftelijke Ordres en Authorisatie van 't Geregt der Justitie, welke Dienaars tot haare defensie van 't gemeeneland ook sal werden gegeeven ider een goede snaphaan en bajonet, mits den Ouden Dienaar Harmen Andriesz. van Dulst, aflijvig komende te werden, dat alsdan weder als jegenwoordig sijnde maar eenen Dienaar sal werden gehouden, en betaald met de somma van Honderdertig Gulden, ten sij geoordeeld wierd twee 's Heeren Dienaars noodig waaren.
In kennisse van mij Subst. Secretaris W. Verweerd."

Ondanks het aantstellen van een extra diender, zoals de gemeenteveldwachter vroeger genoemd werd, schijnt het euvel van bedelen niet afgenomen te zijn; integendeel nam de landloperij zulke vormen aan, dat souverein van Vianen en Ameide ca in 1722 besloot om ook Lexmond, Meerkerk en Hei- en Boeicop voor het eerst in de geschiedenis te voorzien van een diender:

"Simon Hendrik Adolf, Regeerende Grave ende Edele Heer van der Lippe, Souverain van Vianen, Ameyde ... etc. Doen te weten, dat tot onse kennisse gekomen is, dat veele vagabonden, landlopers en moetwillige sig des daags in onse Stede ende Landen van Vianen vertoonen ende aldaar ook des nagts ophouden, tot groote last ende vexatie van onse goede in- ende opgesetenen, 't welk niet wel mogelijk door twee dienaars van de justitie, die tot nog toe maar aangesteld zijn geweest, kan werden geweerd ende voorgekomen: Soo ist, dat wij tot ruste ende veijligheijd van deselve onse in- ende opgesetenen daarinne willende voorsien, bij provisie hebben verklaart, ende verklaren bij desen, dat het getal van twee dienaars van de justitie tot hier toe aangesteld, ende de betalinge van hunlieder gages en kleederen sal blijven ende moeten geschieden als voorheenen ende op den voorigen voet: ordonneerende verders op het ernstigste, dat boven dien de respective schouten ende regenten van onse dorpen in den Lande van Vianen, als namentlijk van Heijcop, Lexmont,

Collecterende armenbezorgers van het Jobsgasthuis te Utrecht
Schilderij door Jan van Bijlert, begin 17de eeuw
Utrecht, Centraal Museum
(Foto: Utrecht, Centraal Museum)

Lakervelt en Meerkerk, yder in sijn district tot het weeren van de vagebonden ende moetwillige, mitsgaders tot het houden van goede orde, een bequamen dienaar van de justitie binnen den tijd van ses weken, nae dat hen lieden van dese onse ordre kennisse sal sijn gegeven, sullen hebben aan te stellen ende tot kosten van het gemeen mede ijder in sijn district te gageeren ende te kleeden; op poene, dat nae verloop van den voorschreven tijd van ses weken, ende indien sijlieden daar van in gebreeken souden mogen gebleven zijn, dat wij sodanige aanstellinge van de voorschreve dienaars van Justistie tot haren kosten door onsen Raad van Regeeringe tot Vianen sullen laten doen; deselve in sulken gevalle daar toe bij desen autoriseerden, ende mede wel specialijk omme soo voor de twee dienaars van de justitie tot hier toe aangesteld, als mede voor de nieuwe aan te stellen dienaars bij ijder van onze voorschreve dorpen, te maken een instructie, waar nae sij sig in het bedienen van de selve hunne functien sullen hebben te reguleeren. Gedaan onder onsen cachetten en signature op onze residence Detmold, den 27 Febr. 1722
Simon Hendrik Adolph
G. z. Lippe
Ter ordonnantie van Zijne Exc.
H. v. Dortmont."

En zo verschenen dus omstreeks april 1722 de eerste dorpsdienders te Lexmond, Heicop en Meerkerk. Die van Lexmond heette Louis Paak; die van Meerkerk heette Willem van Hoornaar. Louis Paak deed tevens dienst voor Lakerveld (en natuurlijk ook voor Achthoven). De naam van de eerste Heicopse diender is nog niet gevonden. Het zal waarschijnlijk wel wat geholpen hebben, maar wanneer we dan in de volgende boekdelen sprekende ontboezemingen van een hoge Viaanse magistraat lezen, beginnen we toch weer aan het resultaat te twijfelen. Voorjaar 1807 schreef baljuw Monhemius:

"... dat er in geen tijd dat teegenwoordig door eene bijzondere en zeer talrijke klasse van bedelende en misdoende perzonen een goed gedeelte der Burgermaatschappij is verpest; en de rampzalige gevolgen daar van in

zeedenbederf en ongodsdienstigheid zeer zichtbaar zijn."

Tot slot melden we hier nog iets uit het leven van een bedelares.
Begin november 1806 wandelde zo'n zwervend bedelend stakkerdje Vianen binnen; het was een achttienjarig door de wol geverfd meisje: Maria van den Akker.
Ze nam haar intrek in het schooiers-logement van Maria Wijnands.
Nu kan een logement nog zo goedkoop zijn, af en toe moest mevrouw Wijnands haar honorarium hebben. Er moest dus ijverig gepet worden en dan kom je op vele plaatsen, zodat je wel eens tegen een karweitje oploopt. Bij Van der Gun in Hagestein kon de bedelares een paar dagen meehelpen aardappelen rooien en ze pikte en passant een stukje vlees bij hem uit het huis mee. Bij de grutter Van Leer te Vianen staat vandaag de dag nog een meelrekeningetje van haar te kraaien.
Als ze 's avonds thuiskwam in het logement, vertelde ze van haar wedervaren tijdens haar bedeltocht; dat werd graag aangehoord door het tienjarige dochtertje van de logementhoudster: Johanna Wijnands.
De kleine Johanna sloot vriendschap met de zwerfster en als die 's avonds zat te vertellen, bracht Hanna haar achtjarige vriendinnetje Mietje Florie, een dochtertje van buurman Hendrik Florie, ook mee om te luisteren, want Marie kon veel mooier vertellen dan juffrouw Janszen, bij wie Mietje op de kinderschool ging.
"Je schijnt het nogal naar je zin te hebben in Vianen, is 't niet Marie", vroeg op een goede dag haar hospita, wier gasten meestal erg vlottend waren; maar Marie was al een week of drie bij haar.
"Ja", zei Marie, "dat gaat wel; er staat langs d'n hogendijk een klein huisje leeg; van wie is dat?"
"Dat is van Pieter Steehouder; heb je er zin in?"
"'k Zou het wel eens willen bekijken van binnen", antwoordde de jeugdige petster.
"Dan moet je morgen maar even de sleutel halen", adviseerde vrouw Wijnands.
Het logement ging slapen. Die nacht - van 23 op 24 november 1806 - lag juffrouw Van den Akker veel te prakkizeren; er ontstond een duivels plan in haar vagebondenbrein. Ja, dat zou ze doen!
De volgende morgen, kwart voor elf ongeveer, zei ze: "Johanna, haal jij de sleutel even bij Steehouder, dan mag je mee naar het huisje".
Gedienstig holde de kleine Hanna weg en kwam even later met het gevraagde voorwerp aandraven.
Toen zei de bedelares: "Nu moet je even aan juffrouw Janszen in het schooltje gaan zeggen, dat Mietje Florie direct bij haar moeder thuis moet komen. Ik loop zo ver met je mee".
Aan de deur van het schooltje gekomen, riep de zwerfster naar binnen: "Heyla".
Johanna ging naar binnen en deed haar boodschap, terwijl Marie een eindje terug liep en tegenover de herberg "De Frissche Roemer" op de stoep van de slagerij van Samuel Hartog bleef staan wachten.
De argeloze schooljuffrouw liet Mietje gaan; en wat heeft ze daar een spijt van gehad!
Buiten gekomen werden Mietje en Johanna door de zwerfster elk bij een hand gepakt en kregen ze te horen: "Nou mogen jullie allebei met me mee naar d'n hogendijk, want ik heb een hóóp speelgoed voor jullie in het huisje en ook centjes".
"Ja, maar Moetje moet toch eerst naar haar moeder toe", opperde Hanna.
"Nee, dat geeft niet, we gaan eerst naar het huisje; vóór twaalf uur zijn we weer thuis".
Gewillig stapten de kleintjes aan het handje mee, want speelgoed kregen ze niet elke dag. Maar toen ze bij het huisje kwamen, liep Marie door en toen Hanna om het speelgoed vroeg, kreeg ze ten antwoord, dat er eerst nog een eind gekuierd moest worden.
De kinderen vroegen niets meer en in hun zieltjes groeide wantrouwen en hoe verder ze de dijk uitgingen, hoe meer ze begrepen, dat ze beduveld werden.
Zolang de omgeving nog bekend in de oogjes van de kinderen voorkwam, omdat ze daar vaak gewandeld en gespeeld hadden, lieten ze zich gewillig aan het handje mee leiden, maar zodra de bomen, heggen en hekken voor hen vreemd werden, lieten ze de lipjes hangen en vroegen of ze nu terug konden gaan. De kleine Mietje begon het eerst te huilen en riep om haar moeder, zodat ook de grotere Hanna de moed liet zakken en heftig aan haar hand begon te trekken om los te

komen, maar de zwerfster hield de meisjes stevig vast en sleurde ze mee. Ze passeerden de Limietscheiding tussen Vianen en Hagestein, waar een bord stond met het een of andere papier er op, waardoor deze plek in de volksmond ook wel "'t Plakkaat" heette.
't Plakkaat aanschouwde nu een jonge vrouw, die twee huilende kinderen voorttrok, die om beurten smeekten of ze naar huis mochten gaan en angstig over de uiterwaarden en boomgaarden keken of er dan toch niemand in de buurt hen hoorde en kon helpen, maar het scheen wel of het daar uitgestorven was.
Hoe meer de kinderen zich lieten trekken, des te groter werd de haast van de bedelares om vooruit te komen. Plotseling gelastte ze de kinderen de klompjes uit te trekken; dan konden ze vlugger lopen. Hanna protesteerde en zei dat dan haar kousen helemaal stuk zouden gaan.
"Dat geeft niet", zei Marie, "we gaan naar mijn oom en daar krijgen jullie nieuwe kousen en ook mooie rokjes".
Hanna begreep dat het leugens waren en liet zich nu compleet slepen, waarop de zwerfster zó kwaad werd dat ze uitriep: "Als je nou niet beter meegaat, dan zal ik jou donder verzuipen of vermoorden".
Dat hielp even, maar weldra liet Hanna zich weer trekken, waarop ze dezelfde aanmaning, doch dreigender, te horen kreeg. De kleine Mietje verkeerde in doodsangst en snikte: "Hanna - Hanna - Hanna ?!"
Hannaatje begreep plotseling bij intuïtie dat ze van taktiek moest veranderen. Ze huilde niet meer, maar liep ineens gewillig mee en troostte haar vriendinnetje door te zeggen: "Vanavond zijn we weer thuis met nieuwe kousen".
Een minuut of vijf stapten ze flink door. In een deeltje van een seconde voelde Hannaatje de greep om haar polsje iets verslappen en ... ruk, ze was los. Zo hard ze kon rende ze er vandoor en in de spanning van het ogenblik hoorde ze niet het jammeren van haar vriendinnetje: "Bij me blijven, Hanna, bij me blijven". Maar Hanna liep door.
De bedelares spoedde zich nu ijlings met het schreiende kind naar het Oudslijkervoetveer en zoals de veerman later vertelde, trachtte de vrouw het jammerende kind in de boot te sussen door te zeggen dat het aan de overkant lekkere koek zou krijgen.
Toen Mietje op de gewone tijd na twaalven niet thuis kwam uit school, was moeder Florie even gaan vragen bij de buurvrouw of ze bij Johanna was, maar buurvrouw Wijnands had Mietje niet gezien en Hanna was met een gast naar het huisje op de dijk kijken; die zou zo wel terugkomen.
Maar het werd half één, één uur ... en géén Mietje en Johanna.
Eens even gaan informeren bij juffrouw Janszen. En daar had je de poppen aan het dansen!
"Mins", zie vrouw Florie, "ik heb ze helemaal niet naar huis ontbooie; je had ze helegaar niet magge late gaan".
"Ja, maar Johanna van vrouw Wijnands is ze hier zelf komen halen", verdedigde juf zich.
Kwaad ging Mietje's moeder terug naar de buurvrouw om die eens even de les te lezen over haar dochtertje. "Dat snotjong van jou heeft mijn Mietje uit school gehaald; heb jij ze opgestookt?"
"Bel nint mins; dat is gin zuivere koffie; daar mot ik 't mijne van hebben; kom mee, we gaan sebiet naar het huisje kijken".
De beide vrouwen voorzagen zich van een zwarte omslagdoek en liepen haastig de Lekdijk op. Het huisje stond geheimzinnig krotje te zijn en deed niets voor de oplossing van de afwezigheid van de meisjes aan de hand.
De moeders riepen om beurten met de handen aan de mond: "Mie-ie-ie-ietje! Ha-a-a-anna!" Het geluid vloog over de Pontwaard en tegen de huizen bij het Walsland, maar geen kik kwam terug.
"Zukke ondeugende nesten toch", opperde de logementhoudster. De vrouwen besloten in de omgeving te gaan zoeken en riepen nog eens een keer flink hard en ... heel in de verte op de dijk hoorden ze plotseling: "Moede-e-e-er, moede-e-e-er!"
't Was Hanna.
"M'n God mins, ze is alleen", riep vrouw Florie.
Hard liepen ze het meisje tegemoet en al in de verte riepen ze: "Waar is Mietje?"
Buiten adem en snikkend naderde het dochtertje en kon er eerst geen woord uit krijgen, zodat haar moeder haar door elkaar schudde en riep: "Heb jij Mietje uit school gehaald?"
"Dat vroeg Marie", snikte Hannaatje.

"Waar is die nou?"
"Naar Hagestein; ze heeft Mietje meegesleurd".
"Naar 't stadhuis", commandeerde moeder Wijnands.
Het had nogal enige voeten in de aarde, voordat de wachtdoende dienaar van de justitie uit het met horten en stoten gegeven verslag wijs kon worden, maar toen hij het begrepen had, vond hij het geraden om eerst maar eens even baljuw Monhemius te waarschuwen. Daar verliep natuurlijk weer geruime tijd mee en onderwijl raakte Mietje steeds verder spoorloos.
Het eerste bevel, dat de baljuw gaf, was juffrouw Janszen direct op het stadhuis te laten komen. Bode De Bont ging ze halen. De onderwijzeres, die al door het gesprek met vrouw Florie zenuwachtig geworden was, raakte op het stadhuis helemaal overstuur toen ze het verhaal van Hanna hoorde.
Een schrale troost was het voor Mietje's moeder te vernemen dat er kans was, dat de bedelares tegen de avond wel terug zou keren en dat in ieder geval de dienders er direct op uit zouden gaan om ze te Hagestein op te sporen.
Laat in de avond keerde de politie terug, met als enig positief bericht dat de veerman een jonge vrouw met een huilend kind had overgezet. De zaak begon dus laat in de avond ook voor de Viaanse justitie een ernstig aanzien te krijgen. Vader en moeder Florie deden die nacht geen oog dicht.
Er gingen de volgende dag verzoeken om inlichtingen naar alle naburige gerechten, maar de dag ging weer voorbij en weer kwam er geen Mietje boven water.
Het speurwerk werd uitgebreid en uit de resultaten worden we gewaar hoe primitief in die tijd dit politiewerk nog was.

Doodmoe en versuft had het kleine Viaanse meisje die avond voor het eerst in haar leven Wijk-bij-Duurstede aanschouwd en haar eerste nachtelijke logeerpartij van huis geschiedde aldaar in het schooiershotel.
De volgende dag mocht Mietje haar kousen niet meer aantrekken, doch moest op haar blote kuierlatjes mee de boer op om te petten. Zo scharrelden ze op Utrecht aan. Gedurende ruim twee maanden werd het meisje als meelijwekkummertje door haar exploitante gevoerd door Amsterdam, Alkmaar, Haarlem en

Bedelaar bij kaartspelers
Detail uit schilderij door Jan Baptist Weenix, 1649
Utrecht, Centraal Museum
(Foto: Utrecht, Centraal Museum)

Leiden. Ze sliep vaak in zeer primitieve slaapgelegenheden van het aannemersgilde; in het stro, mannen en vrouwen, alles dooreen.
In Haarlem verkocht de bedelares bij een zekere Hein Smit voor 8 stuivers de kleertjes van het kind: een rokje, een jakje en een voorschoot. Het kind huilde verschrikkelijk toen het bijna naakt - alleen nog een borstrokje en een baai rokje aan - mee de straat op moest, zodat het van koude en ongemak te Leiden ernstig ziek werd.
Gelukkig had de justitie daar eindelijk succes en begin februari 1807 kon Mietje aan de overgelukkige Hendrick Florie en zijn vrouw worden teruggegeven.
En wat gebeurde er met de bedelares?
"... doende regt in naam van Zijne Majesteit den Koning van Holland, veroordeelt de gevangene om binnenskamers (4) strengelijk met de roede gegeeseld te worden en voorts om geduurende den tijd van vijf agtereenvolgende jaren in een der tugthuizen binnen het Koninkrijk te worden geplaatst ten einde met haar handenarbeid de kost te winnen; en band de gevangena na expiratie van voors. tijd haar leeven lang uyt de Stad en Landen van Vianen.
Aldus gedaan op den stadhuize van Vianen den 13 Maart 1807 bij de heeren:
Arnout Drost
Dr Mathias Johannes de Rhoer
Barth. Tichelman
Jan Glabbeek van der Does

Joh. van Rijssel sr.
Jacobus Immink
zijnde Mr H.P. v. Hurck absent
leden in den Raad van Rechtspleging
dezer stad en uit hoofde van ziekte
van de veroordeelde eerst uitgesproken
den 17 Juny 1807
Secr. Schmidtman".

Leerzaam voor genealogen ten slotte:
navraag naar geboorte van Maria:
"De Pastor der Roomsch Katolijke Gemeente van Sassenheim aan den W.E.Dlen gestrengen Heer P.C. Monhemius, Bailliuw des Stad Vianen.
Wel Edele Gestrenge Heer!
Ter voldoeninge van Uw verzoek van 4 dezer heb ik de eer Uwe Gestr. te zenden het volgende:
Testimonium ex Libro baptismali Pareeciee Romanocatholica Sassenhemiensis ad preces - et in commodum Tribunalis Oppidi Vianee decerptum.
Ego intrascriptus praetatae Paraeciae Pastorattestor Mariam van den Akker, in Pago Voorhout dicto natam, ex legitimo conjugio Parentum Wilhelmi van den Akker et Mariae Adolfs progenitam, eamdemque Anno Domini millesimo septingentesimo ectagesimo nono (= 1789), die primo Februarii, ritu catholoco baptizatam esse. A.Z.J. Heydendaal
S.R. Eccleae C: Presbyter supradictaeque Paraeciae Pastor.
En hiermede, zoo ik mij verbeeld, aan Uwe begeerte voldaan hebbende, neem ik de vrijheid met verschuldigde hoogachting te zijn
Wel Edel Gestr. Heer Uw E.G. onderdanige en dienstvaardige dienaar
A.Z.I. Heydendaal
Sassenheim
9 Februarij 1807."

P. Horden.

Noten

1 De familienaam Neck komen we in oude stukken nog al eens tegen. Zo vinden we als schout van Lakerveld in een stuk van 1597 vermeld: Gijsbert Jans Neck. Tijdens de restauratie van de Lexmondse kerk in 1955 kwam er een grafsteen voor de dag waarop staat: Willem Cornelissen Neck, sterft anno 1679. Op een klein steentje stond nog: Harmen Cornelisz. Neck, doch jaartal en datum waren niet meer te lezen.
In een Lexmonds begraafboek, aanvangende 1776 staat onder andere: 5 Oct. 1799 Annigje van Nek; 29 Nov. 1779 Adrie van Nek; 29 Nov. 1779 Maagje van Nek; 19 Aug. 1780 een kind van Arie van Nek; 2 Mei 1781 Maagje de Jong wed. van Nek.
2 "Den 18en Decem. 1759 is het bovenstaanden geresolveerden vernieuwt geworden tot zoo lange wederom noodig zal geoordeelt worden
In kennisse van mij Secretaris
Corns van Tetterode"
3 Eén diender was er al.
4 Niet op het schavot, omdat ze pas 18 jaar was.

Familie-archief Van Zijl

Er zullen, denk ik, niet veel leden van de vereniging op de hoogte zijn van het bestaan van het zeer interessante archief van de Viaanse familie Van Zijll. Het archief bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag en is al bijna vijftig jaar geleden geïnventariseerd door E. Hoogendijk (1). De verzameling papieren omvat 173 nummers en bestrijkt de jaren 1430-1666, met het zwaartepunt in de 16de en 17de eeuwen. Het interessante van dit archief is, dat het door zijn veelzijdigheid behoord heeft tot de regerende klasse van Vianen. Talrijke persoonlijke details worden afgewisseld met vele documenten over hun bezittingen in het Land van Vianen, hun verhouding tot de Brederodes en hum ambtelijke bezigheden.
Laat ik de familie Van Zijll aan u voorstellen. Een van de eerste Van Zijlls in Vianen was Pelgrim Willemsz. die enkele jaren, 1542-1545, schepen van de stad was (2). Waarschijnlijk was hij bierbrouwer van beroep, althans zijn weduwe behoorde later tot één van de vier grote brouwers die Vianen toen rijk was (3). Hun zoon Willem Pelgrimsz. werd in 1554 secretaris van de stad, gemeentesecretaris dus, welk ambt hij meer dan dertig jaar zou bekleden. Hiermee vestigde hij een familietraditie, want zijn zoon Cornelis Willemsz. bekleedde het secretariaat tot aan diens dood in 1605, terwijl diens zoon Joost van Zijll, na jarenlang schepen en burgemeester geweest te zijn (4), het ambt ver-